

Elżbieta Dołganiszewska

Autorytet biskupa w Kościele lokalnym w ujęciu Cypriana z Kartaginy

Wrocławski Przegląd Teologiczny 12/2, 71-81

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ELŻBIETA DOŁGANISZEWSKA
WROCŁAW

AUTORYTET BISKUPA W KOŚCIELE LOKALNYM W UJĘCIU CYPRIANA Z KARTAGINY

Kartagina należała do tej części starożytnego Kościoła Afryki, gdzie w połowie III wieku, pomimo licznych i krwawych prześladowań, chrześcijaństwo rozwijało się najbardziej dynamicznie. Głęboka wiara prężnej wspólnoty szła w parze z oryginalną refleksją teologiczną nad prawdą objawioną, co wkrótce zaowocowało rzeszą wyznawców i męczenników oraz znakomitych pisarzy i Ojców Kościoła. Do najbardziej roztropnych pasterzy i mądrych teologów, jakich wydało starożytne chrześcijaństwo afrykańskie, należy niewątpliwie Cyprian (ok. 210-258), biskup Kartaginy¹. Dziesięć lat jego biskupiego posługiwania to pasmo wytrwale podejmowanych działań duszpasterskich, ale również wysiłek intelektu, które stały się ważnym sposobem czynnego przeciwstawiania się podziałom w Kościele oraz uzasadniania prawdziwości jego posłannictwa.

Refleksja teologiczna, jaką podjął Cyprian, jest mocno osadzona w realiach ówczesnych konfliktów, prześladowań i schizm dotyczących wspólnoty chrze-

¹ Przy okazji podróży apostołskiej do Tunezji Jan Paweł II wspominał Cypriana jako „jednego z największych biskupów pierwszych wieków”. Por. Jan Paweł II, *Bądźcie zacznym jedności i solidarności*, „L'Osservatore Romano” 17 (1996) nr 6, s. 17. Nazwał go „żarliwym obrońcą jedności Kościoła”, Jan Paweł II, *Na drodze do Wielkiego Jubileuszu*, „L'Osservatore Romano” 17 (1996) nr 6 s. 14; W. Myszor, *Cyprian*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1979, k. 690-693; S. Longosz, *Jan Paweł II w ojczyźnie św. Cypriana i Augustyna*, „Vox Patrum” t. 30-31 (1996), s. 657-660; R. Andrzejewski, *Św. Cyprian z Kartaginy. Między karnością a łagodnością w oparciu o zasadę jedności Kościoła*, „Ateneum Kapłańskie” 92 (1979) z. 3, s. 372-379; J. Kelly, *Początki doktryny chrześcijańskiej*, Warszawa 1988, s. 156-163; A. Hamman, *Portrety Ojców Kościoła*, Warszawa 1978, s. 53-63.

ścijańskie. Spór o sposób przyjmowania odstępców od wiary, którzy po prześladowaniach chcieli powrócić do Kościoła, stał się zarzewiem ruchu schizmatycznego, który doprowadził w końcu do rozłamu we wspólnocie. Zarówno rygorysty, jak też zwolennicy przesadnej łagodności wobec apostatów wybrali i wyświęcili w Kartaginie i w Rzymie własnych biskupów, nie bacząc na to, że obie stolice były już prawowicie obsadzone przez Cypriana i Korneliusza. Jeśli przypatrzeć się bliżej tym konfliktom, to można zauważyć, że głównym celem buntowników było wejście w uprawnienia biskupa. Zabieg ten otwierał bowiem drogę do utworzenia nowego Kościoła, który bezprawnie przejąłby istotne zbawcze funkcje wobec apostatów i zdezorientowanych wierzących. W tych schizmatycznych rozszewreniach upatrywał Cyprian zagrożenie dla rzeczywistego dostępu chrześcijan do źródeł przebaczenia i uświęcenia oraz udziału w prawdziwych dobrach obiecanych przez Chrystusa.

Dlatego przeciwstawiając się tym działaniom i błędnemu myśleniu o Kościele, Cyprian uznał za konieczne wypracowanie takich kryteriów prawdziwości Kościoła Chrystusa, które byłyby rozpoznawalne przez wszystkich chrześcijan. Podjął więc próbę odpowiedzi na kluczowe pytanie, które współcześnie mogą brzmieć w następujący sposób: Na czym polega związek między biskupem a zbawczym posłannictwem Kościoła? W jaki sposób uzasadnić ideę jedyności biskupa w Kościele lokalnym? Dlaczego prawomocność autorytetu biskupa ma tak wielkie znaczenie we wspólnocie i co o niej decyduje? W tym obszarze mieści się – jak to wynika z analizy piśmiennictwa Cypriana – jego pojmowanie odpowiedzialności biskupa za lokalny Kościół.

BISKUP JAKO ZASTĘPCA CHRYSYTA W KOŚCIELE

Cyprian zdaje sobie sprawę, że dla zagrożonego wewnętrznymi sporami Kościoła trzeba koniecznie przywołać na pamięć obraz pierwotnej wspólnoty zgromadzonej wokół Jezusa Chrystusa. Chodzi bowiem o to, by w refleksji teologicznej uwzględnić to, co Kościół myślał o sobie i własnej tożsamości. Kościół żył bowiem przekonaniem, że zarówno jego historyczne początki oraz dalsze trwanie i rozwój, jak też źródła nadprzyrodzonej misji, jaką ma pełnić, wywodzą się od Jezusa Chrystusa. On go powołał do istnienia, określając jego strukturę, i zlecił kontynuację misji, która stanowiła istotę racji trwającej już historii zbawienia. Wiara mówi chrześcijanom, że zgromadzony lud jest Kościołem dlatego, że Jezus zjednoczył go z sobą nierozzerwalnymi więzami² i w ten sposób ustanowił swoim jedy-

²Por. *List 11, 5*, w: *Św. Cyprian. Listy*, tłum. o. W. Szoldrski, opatrzył wstępem ks. M. Michalski, oprac. o. E. Stanula, *Pisma starochrześcijańskich Pisarzy*, t. I, Warszawa 1969; *List 63, 13*.

nym ludem, któremu przewodzi z woli Boga Ojca. Dlatego centralne miejsce Chrystusa w Kościele będzie dla Cypriana stałym punktem odniesienia przy uzasadnianiu eklezjologicznych problemów.

Bezwzględnie najwyższy autorytet Chrystusa jako jedynego Pasterza, który stoi na czele i przewodzi ludowi Bożemu, wyraża się między innymi w przekonaniu, że nie sposób pomyśleć o jakimkolwiek innym autorytecie we wspólnocie, jeśli nie rodzi się on z organicznego związku z Jezusem Chrystusem³. Więż owa stanowi zatem główne kryterium prawomocności wszelkiego przewodnictwa w Kościele, do tego stopnia, że Cyprian nie waha się dla wyrażenia tej prawdy sięgnąć do najbardziej radykalnej formy: „Biskup to ten kapłan i sędzia, który w danym czasie zastępuje Chrystusa [...] i składa Bogu Ojcu prawdziwą ofiarę eucharystyczną, która gromadzi lud i jednoczy go z Bogiem”⁴.

Usytuowanie urzędu biskupa w Kościele w miejscu, które zajmuje Chrystus, oraz udział biskupa w funkcji kapłana i sędziego pokazuje, że zastępstwo nie jest jedynie honorowym tytułem, który przypadł biskupowi w udziale dla podniesienia jego prestiżu. Na autorytet biskupa we wspólnocie Cyprian patrzy raczej w kategoriach i w perspektywie autentycznego urzeczywistniania zamiarów Boga wobec swego ludu. Jeśli więc mówimy, że biskup zastępuje Chrystusa w Kościele, to znaczy, że właściwe Chrystusowi posłannictwo gromadzenia, uświęcania i przewodzenia ludowi w drodze do Ojca staje się teraz w szczególny sposób misją i zadaniem biskupa oraz wyznacza zakres jego odpowiedzialności.

Tylko w takim ujęciu można zrozumieć wypowiedzi Cypriana identyfikujące biskupa z Chrystusem i wyrażające relacje, jakie ich łączą. Wykorzystuje on między innymi znany z przekazu biblijnego obraz pasterza i trzody (J 10,16). Postać jednego pasterza, który tej trzodzie przewodzi, ma podwójne znaczenie. Odczytywany na poziomie tekstu ewangelicznego odnosi się bezpośrednio do Chrystusa, natomiast w kontekście współczesnej Cyprianowi zawieruchy schizmatycznej wskazuje na biskupa jako jedynego pasterza Kościoła lokalnego⁵.

Więż biskupa jako zastępcy Chrystusa z Panem wyraża również przekonanie Kościoła o szczególnych działaniach ze strony Chrystusa wobec zwierzchników

³Por. L. Bouyer, *Kościół Boży. Mistyczne Ciało Chrystusa i Świątynia Ducha Bożego*, Warszawa 1997, s. 326; C. Dagens, *Hierarchia i wspólnota. Podstawy władzy w początkach Kościoła*, „Kolekcja Communio”, t. III (1988) s. 55.

⁴List 63, 14; por. List 59, 5; J. Ihnatowicz, *Duchowni i świeccy we wspólnocie Kościoła starożytnego*, „Przegląd Pastoralno-Homiletyczny” 2 (1998) nr 2, s. 39.

⁵Por. *O jedności*, 8, w: *Św. Cyprian. Pisma. I. Traktaty*, Z łac. tłumaczył, wstępem i komentarzem zaopatrzył ks. dr J. Czuj. *Pisma Ojców Kościoła* t. XIX Poznań 1937; List 41, 1; List 69, 5; R. Rumiński, *Obraz pasterza na starożytnym Wschodzie i w Biblii*, „Studia Theologica Varsaviensia” 19 (1981) nr 1, s. 20.

w Jego Kościele. Ponieważ wybór biskupa, jak pisze Cyprian, należy do ważnych i wielkich spraw, które dotyczą Kościoła, dlatego sam Jezus Chrystus wybiera i ustanawia swoich zastępców i żadne decyzje w tym zakresie nie dzieją się bez wiedzy i zezwolenia Boga⁶. Tym, który nadal kieruje Kościołem przez swego zastępcę i prowadzi lud do Ojca, jest Pan. Jego zbawcze zamiary i wola wobec wspólnoty wierzących realizują się teraz poprzez prawowitych reprezentantów-biskupów. Ustanowieni przez Jezusa Chrystusa biskupi są w odpowiedzialnych działaniach wspierani Jego mocą i Duchem, aby wiedzieli, w jaki sposób uświęcać i prowadzić Kościół⁷, ale też z tego właśnie powodu jedynie On jako sędzia ma do nich szczególne prawo. Cyprian wielokrotnie odwołuje się do uprawnień biskupa i przypomina, że w podejmowaniu decyzji dotyczących wiary i życia wspólnoty biskup ma być wolny nie tylko od wpływów i nacisku ludzi, ale również od postrzegania spraw Kościoła w czysto doczesnych wymiarach. Pozostaje on niezależny w kierowaniu Kościołem i w tym zakresie nie podlega ludzkiemu osądowi, a za powierzoną mu przez trzodę Chrystusa odpowiada w sumieniu przed Bogiem⁸.

Wszystko, co powiedziano do tej pory o autorytecie biskupa, jest potwierdzeniem wielorakich związków przedstawicieli tego urzędu z Chrystusem. Wyraża je dobitnie idea zastępstwa Chrystusa przez biskupa, która została zaprezentowana jako zespół faktów i niezwykle żywych przekonań Kościoła. Na tym etapie refleksji nie otrzymujemy jednak odpowiedzi na istotne pytanie: na jakiej podstawie Cyprian tak wysoko stawia autorytet biskupów w Kościele oraz w jaki sposób dokonuje się ich udział w misji Jezusa, który usprawiedliwałby nadany im status zastępcy Chrystusa we wspólnocie. Powoływanie się bowiem na choćby największy autorytet bez możliwości jego uzasadnienia byłoby słabym argumentem w ręku Cypriana wobec schizmatyckich roszczeń. A przecież w tym celu były formułowane jego eklezjologiczne tezy.

UDZIAŁ W POSŁANNICTWIE JEZUSA CHRYSZTUSA JAKO KRYTERIUM IDENTYCZNOŚCI APOSTOŁÓW I BISKUPÓW

Już samo określenie biskupa jako zastępcy Chrystusa musi nasuwać myśl o koniecznych, aczkolwiek odległych przecież w czasie powiązaniach obu podmiotów. Musi ono także wskazywać jednoznacznie na fakt aktualnego trwania w bi-

⁶ Por. *List 59, 5; List 66, 1*; J. Gaudemet, *Świeccy w pierwszych wiekach Kościoła*, „Communio” 3 (1987), s. 6.

⁷ Por. *List 48, 4*; M. Maliński, *Kształtowanie się struktury Kościoła w pierwszych wiekach*, w: *Idee przewodnie soborowej konstytucji o Kościele*, red. S. Grzybek, Kraków 1971, s. 124.

⁸ Por. *List 72, 3; List 69, 17*; A. Demoustier, *Episcopat et union á Rome selon saint Cyprien*, „Recherches de Sciences Religieuses” 52 (1964), s. 344.

skupie zbawczej misji Jezusa, co z kolei prowadzi do stwierdzenia, że owo ciągle przedłużane trwanie w czasie mogło być przez Pana zamierzone i przewidziane. Z powyższych względów należy podjąć próbę uzasadnienia tych przypuszczeń i w związku z tym odpowiedzieć na pytania: w jaki sposób ustanowione przez Chrystusa religijne posłannictwo przekazane apostołom znajduje się w ścisłym związku z posłannictwem ich następców? Czy w tym kontekście można mówić o określeniu sposobu, w jaki staje się ono rzeczywiście udziałem biskupów?

Nowotestamentowe przekazy odnotowują, że w ramach ziemskiej działalności Syn Boży przekazuje otrzymane od Ojca posłannictwo swoim wybranym i specjalnie przygotowanym uczniom, apostołom, dając im równocześnie szerokie uprawnienia związane z jego dalszą i nienaruszoną realizacją, u samych początków Kościoła mamy wiarygodne świadectwo o tym, że ów akt ustanowienia, wyrażający ścisły związek identyczności posłannictwa Chrystusa z misją, jaką otrzymali apostołowie, jest równocześnie skutecznym znakiem Jego trwającej w Kościele władzy i mocy.

Wychodząc z tego historycznego i biblijnego doświadczenia pierwotnej gminy chrześcijańskiej, można podjąć próbę uzasadnienia i określenia relacji, jakie, według Cypriana, istnieją między apostołami a biskupami, oraz co z tego wynika dla tożsamości apostołowskiego posłannictwa Chrystusa realizowanego w Kościele. Pomocne tu będą drobne z pozoru fakty i wyrażenia Cypriana, które jednak potraktowane całościowo prowadzą do interesujących wniosków. Zwraca uwagę choćby zamienne nazywanie apostołów biskupami⁹, co już każe myśleć o obu tych grupach w sposób łączny i identyfikujący. Podobną myśl zawierają krótkie komentarze Cypriana do biblijnych tekstów, w których Jezus Chrystus zwraca się do apostołów z ważnym pouczeniem lub nakazem dotyczącym ich przyszłej misji w Kościele. W interpretacji Cypriana wypowiedzi te są skierowane nie tylko do uczniów, Cyprianowe słowa o Chrystusie, „który mówi do apostołów, a w nich do wszystkich zwierzchników, którzy następują po apostołach”¹⁰, są przykładem bezpośredniego odniesienia ich znaczenia do biskupów. Oprócz wypowiedzi wprost, znaleźć można podobne przykłady o charakterze pośrednim, z których wynika, że ich niejako wtórnymi adresatami są biskupi¹¹. Uprawniony wniosek, jaki nasuwa się z przytoczonych przykładów, dotyczy podwójnej identyfikacji. Apostołowie i biskupi usytuowani w kontekście istotnych zbawczych zadań przekazanych przez Jezusa są traktowani jako jedna moralna całość, która ma udział w tym samym posłannictwie. Aczkolwiek apostołowie byli pierwszymi jego uczestnikami w prze-

⁹ *List 67, 4*: „Apostołów, to jest biskupów, wybrał Pan”; por. *List 3, 3*.

¹⁰ *List 66, 4*; por. *List 59, 4*.

¹¹ Por. *List 73, 7*; *List 69, 11*; *O jedności, 4*.

szłości, a biskupi obecnie i w przyszłości, to jednak jedność przekazanej im zbawczej misji łączy i identyfikuje te dwie grupy do tego stopnia, że stanowią niejako jeden podmiot. Taki utożsamiający z apostołami sposób wyrażania się o biskupach w zakresie ich posługiwania i prerogatyw w Kościele skłania również do wyciągnięcia drugiego wniosku. Identyczność apostołów z biskupami, przy zachowaniu specyfiki elementów nieprzekazywalnych tych pierwszych, znajduje ostateczne usprawiedliwienie w jedynym posłannictwie Jezusa, w którym obie grupy mają rzeczywisty udział.

SUKCESJA APOSTOLSKA BISKUPÓW

Tożsamość posłannictwa apostołów i ich następców z misją Chrystusa sprawia, że jeśli trwa ono nadal, to musi dochodzić do wiarygodnego przekazywania i przejmowania związanych z nim prerogatyw, w wyniku czego biskupi stają się sukcesorami, to znaczy następcami apostołów¹². Sukcesja rozumiana jako środek zapewniający Kościołowi realizację i kontynuację posłannictwa apostołów związana jest nierozłącznie z zagadnieniem weryfikacji prawomocności biskupiego posługiwania we wspólnocie wierzących. Ten argument wykorzystywał Cyprian przeciwko roszczeniom schizmatycznych grup, którym zdawało się, że mają prawo występować w imieniu Kościoła¹³. Jeśli zatem uzasadniamy autorytet i znaczenie biskupa w Kościele, to nie można pominąć sposobu, w jaki wchodzi on w prerogatywy apostołów i staje się z tego tytułu zastępcą Chrystusa, Cyprian widzi tu dwa kluczowe aspekty zagadnienia. Pierwszy z nich wiąże się z aktem włożenia rąk (*impositio manus*)¹⁴. Czynność ta, zgodnie zresztą z wcześniejszą tradycją¹⁵, rozumiana była jako akt dokonujący się w wymiarze sakramentalnym, jako obdarowanie Duchem Świętym¹⁶. Stąd jej znaczenie dla przekazywania urzędu biskupa. Specyfikę tego aktu wyrażają i charakteryzują wybrane miejsca biblijne (J 20,21; Mt 16,18), do których Cyprian odwołuje się wielokrotnie jako do początku tradycji apostoelskiej oraz fundamentu prerogatyw biskupich¹⁷. Teksty te opowiadają

¹² Por. *O jedności*, 10; *List* 66, 4; J. Danielou, *Les origines du christianisme latin*, Paris 1978, s. 344; P. Camelot, *Cyprien et la Primaute*, „Istina” 4 (1957), s. 427; A. Adolph, *Die Theologie der Einheit der Kirche bei Cyprian*. Frankfurt am Main 1993, s. 28, 82.

¹³ Por. *List* 33, 1; M. Drogosz, *Cyprian, biskup Kartaginy wobec swego kleru (w świetle jego Listów)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. 18 (1995) s. 155.

¹⁴ Por. *List* 67, 5; *List* 49, 2.

¹⁵ Por. J.O. Braganca, *Kościół jeden i jedyny. Teologia św. Cypriana z Kartaginy*, „Communio” 2 (1988) s. 34; E. Dassmann, *Powstanie i teologiczne uzasadnienie kościelnych urzędów*, „Communio” 3 (1997), s. 25-26.

¹⁶ Por. *List* 73, 9; *List* 74, 5; E. Tomaszewski, *Sukcesja apostoelska w episkopacie w świetle współczesnych badań biblijnych i historycznych*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* z. 2 (1965), s. 11.

¹⁷ Por. *List* 69, 11; *List* 73, 7; *O jedności*, 4.

o ważnym dla apostołów i istotnym dla przyszłości misji Kościoła momencie. Wtedy Zmartwychwstały przekazał swoim uczniom posłannictwo, które sam otrzymał od Ojca. Aby mogło ono być nadal urzeczywistniane i kontynuowane, udziela temu wybranemu gronu swoich uczniów Ducha Świętego i władzy odpuszczania grzechów. Te same słowa, działania i uprawnienia, które wtedy stały się udziałem apostołów, przechodzą teraz na ich następców. W konsekuracyjnym akcie włożenia rąk i przekazania Ducha Świętego zawiera się istota sukcesji apostołowej i święceń biskupa oraz jeden z kluczowych elementów decydujących o jego autorytecie w Kościele. Od tej chwili Duch uzdalnia biskupa do wypełniania posłannictwa apostołowego w Kościele, które powierzył mu Chrystus. Duch Święty czyni z niego kapłana, szafarza sakramentów i sędziego, który we wspólnocie Kościoła zastępuje Chrystusa, urzeczywistniając Jego misję. Otrzymany przez włożenie rąk Duch Pana powierza biskupowi autentyczne posługiwanie, w którym Bóg wyznacza swojego przedstawiciela, aby z Jego mandatu przewodził Kościołowi jako jedyny pasterz¹⁸.

Rzeczywiste przekazanie uprawnień biskupich rozumiane jako treść i uzasadnienie jego pasterskiego i kapłańskiego autorytetu w Kościele jest powiązane z zagadnieniem prawowitego następstwa na stolicy. Chociaż ambicje i praktyka schizmatyków pokazały wyraźnie, że w tej kwestii może dochodzić do groźnych dla posłannictwa Kościoła błędów, to jednak obie te rzeczywistości, to znaczy konsekuracyjne włożenie rąk i prawowite następstwo, stoją blisko siebie we wzajemnej współzależności, a w legalnie przejętym urzędzie biskupim istnieją jako nierozzerwalne.

SUKCESJA PIOTROWA BISKUPÓW

Cyprian ma zwyczaj umieszczać ważne tezy swojej eklezjologii w bliskim otoczeniu prawd, których jedyności i niepowtarzalności nie sposób zakwestionować. Eksponuje w ten sposób rangę podejmowanej problematyki, ale przede wszystkim wiąże poszczególne jej elementy relacjami wzajemnych współzależności z wartościami najwyższego rzędu, co wydatnie wzmacnia siłę jego argumentacji. Zabieg ten stosuje Cyprian wielokrotnie na przykład w odniesieniu do chrztu, wiary czy Eucharystii. Widać go też w przypadku refleksji dotyczącej urzędu biskupa, gdy mówi o jego początkach i uzasadnia jego znaczenie dla jedności Kościoła.

Ulubioną formułą zaczerpniętą od Pawła, wielorako przekształcaną i modyfikowaną, wyznacza Cyprian nie tylko przestrzeń, w której się porusza, ale także stałe punkty odniesienia. „Jest jeden Bóg i Chrystus jeden, jeden Kościół i jedna stolica (*cathedra*) na Piotrze założona głosem Pana”¹⁹. Z szerszego kontekstu wy-

¹⁸ Por. List 70, 3; A. Adolph, *Die Theologie der Einheit der Kirche...*, s. 78.

¹⁹ List 43, 5.

powiedzi wynika, że akcent pada na słowo *cathedra*. Oznacza ono z jednej strony tron lub krzesło, a szerzej siedzibę lub stolicę biskupa²⁰. Ale wyrażenie *cathedra* to również synonim urzędu, kościelnej instytucji jedynego episkopatu. Bez względu na jedynność *cathedra* w tym podwójnym rozumieniu potwierdza każde wyrażenie Cyprianowej formuły. Ona jest jedyna tak samo, jak jeden jest Bóg i Chrystus, tak samo jak jeden jest Kościół ustanowiony przez Pana oraz jak jeden jest Piotr wybrany przez Niego, aby być znakiem każdej z tych rzeczywistości²¹.

Moment ustanowienia jednego episkopatu na Piotrze widzi Cyprian w wydaniu udzielenia apostołowi władzy związywania i rozwiązywania (Mt 16,18-20)²². Dla Cypriana i całego Kościoła starożytnego pierwszych wieków Piotr był pierwszym nosicielem i reprezentantem powszechnego urzędu biskupiego. Cyprianowe wprowadzenie i komentarz do tego fragmentu nacechowane atmosferą powagi sugerują, że obietnice, o których mówi Chrystus, są o najwyższym znaczeniu i dotyczą godności biskupa i ustroju Kościoła. Jedynność urzędu biskupiego, to jest pełnia władzy związywania i rozwiązywania, ustanowionego na Piotrze, zbiega się z myślą o strukturze Kościoła. Oznacza to, że biskupi stanowią konstytutywny i trwałe element jego organizacji. Wprawdzie zmieniają się czasy i sprawujący urzędy, ale jest coś, co trwa niezmiennie. „Trwa nieustannie ustanawianie biskupów”²³, pisze Cyprian, którzy zarządzają wspólnotą, a także realizują zbawcze obietnice Chrystusa. Jeden episkopat ustanowiony przez Pana na Piotrze staje się w drodze sukcesji początkiem i jedynym źródłem prawomocnego udziału w episkopacie wszystkich biskupów w Kościele i każdego z osobna. Słowa Jezusa skierowane jednorazowo do Piotra, a odnoszące się w takim samym zakresie również do apostołów i ich następców, inicjują udział każdego biskupa w tych samych prerogatywach, które Piotr jako pierwszy otrzymał od Chrystusa.

Cyprianowa myśl o nierozdzielnym i znaczącym dla struktury Kościoła powiązaniu jedynego episkopatu z Piotrem, a następnie dziedziczenie tego urzędu przez biskupa skłania do postawienia tezy o szczególnych związkach każdego biskupa z Piotrem-apostołem jako pierwszym nosicielem biskupiego urzędu. Związki te można nazwać sukcesją Piotrową biskupów²⁴, która jest oczywiście zawsze sukcesją apostołową, jednak akcent położony na związek Piotra i episkopatu daje do

²⁰ Por. A. Demoustier, *Episcopat et union...*, s. 354.

²¹ Por. *O jedności*, 4.

²² Por. *List 33*, 1; *List 43*, 5; *List 73*, 7. Dla Cypriana i całego Kościoła starożytnego pierwszych wieków Piotr był pierwszym nosicielem i reprezentantem powszechnego urzędu biskupiego. Por. H. von Campenhausen, *Ojcowie Kościoła*, Warszawa 1967, s. 227-228; J.F. McCue, *Prymat rzymski w epoce patrystycznej. Okres do Soboru Nicejskiego włącznie*, „Novum” nr 3-4 (1978), s. 101.

²³ *List 33*, 1.

²⁴ Por. A. Demoustier, *Episcopat et union...*, s. 349 i 352.

myślenia i określa bardzo wyraźnie specyfikę Cyprianowej koncepcji urzędu biskupa w Kościele lokalnym.

Jeśli wobec tego uznamy, że biskup w Kościele lokalnym jest następcą Piotra²⁵ w reprezentowanym przez niego jedynym episkopacie, to trzeba zapytać, jaką prawdę o biskupie i Kościele chce Cyprian w ten sposób przekazać i wyeksponować. Czego dotyczą prerogatywy dziedziczone w drodze prawowitej sukcesji Piotrowej, których biskup nie mógłby przejąć od pozostałych apostołów? W jakim stopniu obraz biskupa jako następcy Piotra wpływa na rozumienie Kościoła lokalnego?

W Cyprianowym wizerunku Piotra można zauważyć dwa wymiary: z jednej strony widzimy jego identyczność i równość z innymi apostołami w prerogatywach otrzymanych od Pana, a z drugiej specyficzne wyróżnienie w obrębie tej grupy poprzez zaakcentowanie jego jedyności i pierwszeństwa. Jeśli więc sukcesja Piotrowa każdego biskupa polega na dziedziczeniu uprawnień właściwych temu apostołowi, to można słusznie przypuszczać, że jej przedmiotem będą właśnie cechy wyróżniające Piotra. Okazuje się bowiem, że szczególne znamiona, w jakie wyposażył Jezus Chrystus posłannictwo historycznego Piotra, zostały pomyślane jako trwalsze od niego samego, a więc przeznaczone także dla jego następców. Biskup jest więc w swoim Kościele następcą Piotra i z tego tytułu także sukcesorem jego jedyności i pierwszeństwa.

BISKUP – ZNAK WEWNĘTRZNEJ JEDNOŚCI KOŚCIOŁA

Na podstawie tej prawdy formułuje Cyprian fundamentalną zasadę eklezjologiczną, zgodnie z którą jednemu Kościołowi może przewodzić tylko jeden biskup prawomocnie pełniący misję Pana²⁶. Ukształtowany w drodze historycznego rozwoju i praktykowany w Kościele już od kilkudziesięciu lat monoepiskopat, jako właściwa forma jednoosobowej odpowiedzialności i przewodzenia we wspólnocie lokalnej, znajduje teraz swoje teologiczne uzasadnienie. Przez swoją jedyność w Kościele biskup świadczy o prawdziwości dwóch rzeczywistości, które swój początek znajdują w Piotrze. Jedyny biskup we wspólnocie jest znakiem jedyne-
go, ustanowionego przez Pana episkopatu, w którym ma udział, oraz jest znakiem

²⁵ List 70, 3: „Biskup posiada uprawnienia Piotra”; por. A. Paciorek, *Kościół lokalny w nauczaniu starożytnych pisarzy chrześcijańskich*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” t. X, cz. II (1988), s. 230; S. Pieszczoł, *Patrologia. Wprowadzenie do studium Ojców Kościoła*, Gniezno 1998 s. 68; B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia. Życie, pisma i nauka Ojców Kościoła*, Warszawa 1990, s. 182; M. Bévenot, *Episcopat et primauté chez saint Cyprien*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses” 42 (1966)11, s. 181.

²⁶ Por. List 49, 2; List 44, 2; List 59, 5; A. Demoustier. *Episcopat et union...*, s. 342.

jedynego Kościoła Chrystusa założonego na Piotrze. Przez znak jedyności biskupa Kościół jest rozpoznawalny również jako wewnętrznie spójna owczarnia prowadzona i kierowana przez jednego pasterza, który ma uprawnienia do działania w niej z mandatu i w zastępstwie samego Chrystusa. Ostatecznie właśnie na tym świadectwie polega istota wyróżnienia Piotra spośród innych apostołów, a tym samym każdego biskupa, aby przez jego widzialną jedyność – jak pisze Cyprian – okazała się jedna *cathedra* i jeden Kościół²⁷.

Przez sukcesję Piotrową biskup dziedziczy nie tylko jedyność episkopatu, w którym ma udział, ale również pierwszeństwo na stolicy. Z pierwszej reguły wprowadzającej zasady sukcesji urzędu biskupa konsekwentnie wyrasta druga: skoro w Kościele istnieje jeden episkopat ustanowiony na Piotrze, to przez następstwo na jednej *cathedra* tylko pierwszy z wybranych zostaje prawomocnym biskupem wspólnoty. Ponieważ tylko ten pierwszy i jedyny ma rzeczywisty udział w episkopacie, który w Kościele reprezentuje jeden Piotr, dlatego każdy, kto rościłby sobie prawo jako drugi do tej samej stolicy biskupiej, a takie przypadki były, jest traktowany jak uzurpator urzędu i wróg Kościoła. Nie dość, że po nikim nie następuje i wbrew tradycji apostołskiej od siebie rozpoczyna jakąś nową sukcesję, to jeszcze sam sobie przywłaszcza biskupstwo, którego od nikogo nie otrzymał²⁸. Wobec tego nie ma żadnych podstaw, aby taki dziedziczył prerogatywy pochodzące od Chrystusa albo posiadał uprawnienia do uświęcania i kierowania Jego Kościołem. Zasada pierwszeństwa na stolicy wraz z aktem włożenia rąk jest więc istotnym kryterium prawomocności wyboru i autorytetu biskupa w Kościele lokalnym.

ZAKOŃCZENIE

Uzasadnienie pozycji biskupa w Kościele jako zastępcy Chrystusa i następcy apostołów, urzeczywistnione przez jego udział w posłannictwie Pana oraz przez prawowitą jedyność następstwa na stolicy, stało się dla Cypriana argumentem wobec roszczeń odszczepieńczych grup. Jeżeli Kościół ma być, zgodnie z zamiarami Pana, tajemnicą łaski i rzeczywistego pojednania z Bogiem, to w obrębie tego organizmu musi istnieć wiarygodny i widzialny zarazem element, który chrześcijanom zapewni rzeczywisty dostęp do obietnic zbawczych. Cyprian z determinacją i konsekwencją głosi, że nie może być Kościołem Chrystusa lud gromadzący się wokół

²⁷ *O jedności*, 4: „Początek od jedności się wywodzi, prymat Piotrowi jest dany, by się okazał jeden Kościół Chrystusa i jedna stolica”.

²⁸ *List* 55, 8: „W Kościele po pierwszym biskupie drugi być nie może, dlatego każdy, kto poza tym jednym, który musi być jedynym, zostałby ustanowiony, nigdy nie będzie drugim biskupem, lecz pozostanie zawsze nikim”; por. *List* 69, 5; *O jedności*, 10; Y, Frot *L'Eglise selon saint Cyprien*, „Connaissance des Peres de l'Eglise 31 (1988), s. 16; J. Danielou, *Les origines...*, s. 344.

pseudobiskupów ustanowionych przez odszczepieńcze wspólnoty. Poprzez biblijny obraz jednej owczarni i jednego pasterza, który ją prowadzi, przypomina główne kryterium kościelnego charakteru wspólnot, a także wyraża ideę Kościoła jako ludu zjednoczonego ze swoim biskupem.

Eklezjalne analogie, jakie znajdujemy w tym motywie, pozwalają zinterpretować je jako zamierzony przez Jezusa Chrystusa prototyp widzialnej struktury Kościoła. Obraz ten akcentuje z jednej strony jedność pasterza i jedność owczarni, ale też odnosi się do wzajemnej przynależności pasterza i trzody. Kościół bowiem uzyskuje swoją najgłębszą tożsamość przez nierozzerwalne zjednoczenie powołanego ludu z Chrystusem. Bez tej jedności z Panem lud nie może się nazywać Kościołem Boga. Jeśli więc w centrum Kościoła Cyprian sytuuje biskupa jako zastępcę Chrystusa i w podobny sposób domaga się i pokazuje jego konieczną jedność z ludem, to słusznie można przypuszczać, że idzie o identyczną nierozzerwalną wewnątrzkościelną więź. Biskup do tego stopnia stanowi konstytutywny i integralny element Kościoła lokalnego, że próby separowania się od jego autorytetu są równoznaczne z oderwaniem się od jedności wspólnoty i od źródeł życiodajnej łaski. Z mandatu samego Chrystusa biskup jest więc znakiem i strażnikiem wewnętrznej jedności wspólnoty i pełni wobec niej pasterską posługę uświęcania i gromadzenia. Według Cypriana cały strukturalny wymiar Kościoła wraz ze znaczącą rolą biskupa we wspólnocie jest pomyślany jako służba tej właśnie prawdzie.

Zusammenfassung

Die Spaltung in der örtlichen Kirche veranlasste Bischof Cyprian von Karthago theologische Kriterien für die Echtheit der christlichen Kirche auszuarbeiten. Hierbei ließ er sich von dem Bestreben nach einem Zugang zu den sakramentalen Quellen der Erlösung leiten und versuchte so die Grundlage einer sichtbaren Einheit der örtlichen Kirche zu begründen. Cyprian berief sich in seiner Argumentation auf die Anfänge der apostolischen Tradition und der Mission Jesu Christi. Er beschrieb die apostolische und petrische Sukzession der Bischöfe und gelangte zu verschiedenen Kriterien für die rechtmässige Übernahme des Amtes. So wird die zentrale Bedeutung des Bischofs im Zusammenhang mit der christlichen Mission deutlich. Für die strukturelle Dimension der örtlichen Kirche ist der Bischof ein Symbol der Einheit und garantiert somit, dass die Gemeinschaft, der er vorsteht, die Mission Christi weiterführt. Darüber hinaus soll er den Gläubigen das Geheimnis der Erlösung zugänglich machen.